

מדינת ישראל- מדינת העם היהודי

בחלק ההיסטורי של מגילת העצמאות נכתב "השואה, שנתחוללה על עם ישראל בזמן האחרון, בה הוכרעו לטבח מיליוני יהודים באירופה, הוכיחה מחדש בעליל את ההכרח בפתרון בעיית העם היהודי מחוסר המולדת והעצמאות על-ידי חידוש המדינה היהודית בארץ-ישראל, אשר תפתח לרווחה את שערי המולדת לכל יהודי ותעניק לעם היהודי מעמד של אומה שוות-זכויות בתוך משפחת העמים...".

כמו כן ישנה פנייה לעם היהודי "אנו קוראים אל העם היהודי בכל התפוצות להתלכד סביב היישוב בעלייה ובבניין ולעמוד לימינו במערכה הגדולה על הגשמת שאיפת הדורות לגאולת ישראל."

מכאן עולה שמדינת ישראל היא ביתו הלאומי הפיזי והרוחני של העם היהודי.

הפרק עוסק ביחסי מדינת ישראל והעם היהודי.

השאלות המרכזיות לפרק זה הן:

כיצד באה לידי ביטוי האחידות של מדינת ישראל כלפי יהדות התפוצות?

מי הם יהודי התפוצות? ואיך יחסי האמל"ן בין מדינת ישראל ויהודי התפוצות?

אל מה יש הסכמה ואל מה יש מחלוקת ביחסי מדינת ישראל ויהודי התפוצות?

לפרק שלושה חלקים:

בחלק הראשון נציג את התפיסה של מדינת ישראל כמדינת העם היהודי וביטוייה בחקיקה בקליטת העלייה וביחסה של המדינה ליהודי התפוצות, בחלק השני נדון ביהודי התפוצות נבחן את הדמוגרפיה היהודית בתפוצות ונכיר שלוש קהילות יהודיות בתפוצה.

בחלק השלישי נדון ביחסי הגומלין בין מדינת ישראל ליהודי התפוצות בסוגיות שבהן שוררת הסכמה בין שני הצדדים ובסוגיות שנמצאות במחלוקת

גלות - ביהדות היא היעדרותו של עם ישראל, או חלקים משמעותיים ממנו, מארץ ישראל, גלות נחשבת במקרא לעונש החמור ביותר שניתן לעם ישראל על חטאיו. נעשה שימוש במושג זה בעבר (קום המדינה) כדי לבקר את היהודים שאינם עולים לישראל.

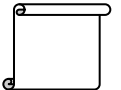
תפוצות - קהילות של קבוצה אתנית-לאומית אחת שנפוצו (התפזרו) למדינות שונות והפכו בהן לקבוצות מיעוט. לרוב שומרות על קשר עם ארץ המוצא ועם קהילות נוספות המצויות בתפוצה. זהו מושג המעניק לגיטימציה להימצאותם של יהודים מחוץ למדינת ישראל.

חלק א - מדינת ישראל ויהודי התפוצות

כיצד באה לידי ביטוי האחריות של מדינת ישראל כלפי היהודים הצולאים אליה וכפי יהודי התפוצות?

במגילת העצמאות ובחוקה

"מדינת ישראל תהא פתוחה לעלייה יהודית ולקיבוץ גלויות".

כדי לממש את הנאמר במגילה נחקק בשנת תש"י (1950) **חוק השבות**, ובו נאמר:

הזכות לעלייה 1. כל יהודי זכאי לעלות ארצה.

זכויות בני משפחה 4א. (א) הזכויות של יהודי לפי חוק זה והזכויות של עולה לפי חוק האזרחות, תשי"ב-1952, וכן הזכויות של עולה לפי כל חיקוק אחר, מוקנות גם לילד ולנכד של יהודי, לבן זוג של יהודי ולבן זוג של ילד ושל נכד של יהודי; להוציא אדם שהיה יהודי והמיר דתו מרצון.

בעת הדיון שנערך בכנסת על הצעת חוק השבות אמר חבר הכנסת זרח ורהפטיג¹:

"חוק השבות בא לקבוע עיקרון, שכל עם ישראל בעולם כולו יש לו חלק ונחלה בישראל. וכאשר אדם מישראל רוצה לחזור למולדתו, לישראל, הוא אינו בבחינת מהגר, אלא בבחינת שב למולדתו... מכאן שיהודי שחוזר למולדתו, חוזר בזכות ולא בחסד. ואם זוהי זכותו, אין לנו שום סמכות למנוע ממנו את האפשרות לחזור למולדתו.."

עם הקמת המדינה ופתיחת שעריה לעלייה, גברה התקווה שהיהודים יגשימו את הקריאה שהופנתה אליהם במגילת העצמאות ויעלו בהמוניהם ארצה. תקווה זו התחזקה לאחר גלי העליות של היהודים פליטי השואה מאירופה ושל היהודים מארצות האסלאם. אולם החזון לא התגשם במלואו, ורוב העם היהודי חי מחוץ למדינת ישראל, חלקו מרצונו החופשי וחלקו האחר בלידת ברירה (דוגמת יהודי ברה"מ לשעבר).

¹ זרח ורהפטיג, חוקה לישראל דת ומדינה, ירושלים הוצאת מסילות תשמ"ח

העלייה היהודית והשפעתה על מדינת ישראל

בין השנים 1948-2011 עלו סה"כ 3,092,203²

שנים	מספר עולים שעלו בשנים	אחוזים מסך כל העולים	שיעור העולים מכלל אזרחי ישראל באחוזים
1948-51	687,624	22.2	155.8
1952-59	272,446	8.8	18.6
1960-69	373,840	12.1	15.3
1970-79	346,260	11.2	10.5
1980-89	153,833	5.0	3.8
1990-99	956,319	30.9	17.0
2000-2011	302,589	9.8	2.1

משימה: היכנסו לאתר הכנסת ואתר הממשלה ובדקו איזה ביטוי יש לקשר של מדינת ישראל ליהדות התפוצות במבנה הממשלה ומשרדיה ובוועדות הכנסת הציגו והסבירו.

אחת המשימות העיקריות של מדינת ישראל מאז ראשיתה היה לעודד יהודים רבים לעלות לישראל, ולהקל על קליטתם של העולים המגיעים ארצה מכוח חוק השבות. לשם כך הוקם משרד לקליטת עלייה.

המשרד לקליטת עלייה מטפל בתחומים שונים בין היתר: בסיוע כלכלי המעוגן בחוק סל הקליטה³ ובסיוע ברכישת השפה העברית במטרה להקל על השתלבותם של העולים במדינה.

כל העליות תרמו **לגידול האוכלוסייה, לצמיחה כלכלית** של מדינת ישראל ו**לביטחונה**. לדוגמא: הגדלת כוח העבודה במשק וכושר הייצור שלו, הגדלת מגוון הכישורים המקצועיים במשק, הרחבת הצריכה במשק לרבות ביקוש לבניית דירות ותשתיות והצטרפות העולים וצאצאיהם לכוח הצבאי של ישראל.

משימה: היכנסו לאתר של המשרד לקליטת עלייה.

צינו מהם תחומי הסיוע של המשרד לעולים החדשים והסבר מדוע לדעתכם המשרד נותן סיוע בתחומים הללו.

² מתוך [נתוני למ"ס](#) 29 לפברואר 2012 עליה לישראל.

³ חוק סל הקליטה תשנ"ה 1994

בשנים 1990-1995 גדל מספר המועסקים בישראל בחצי מיליון לערך. למעלה ממחצית מתוספת זו היו ותיקים וכ-230 אלף - עולים שהגיעו בתקופה זו. הגידול השנתי במספר המועסקים הוותיקים בשנים אלה הגיע ל-40 אלף, גבוה מהגידול השנתי של המועסקים בשנים 1985-1990. (בשנים אלו נוספו גם מקומות עבודה למאה אלף עובדים זרים)..

(על פי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, **הודעה לעיתונות - דפוסי פריז בישראל בשנת 2006**).

עולים בשנות ה-50 משוכנים

באוהלים ©ויקימדיה

החברה הישראלית הפכה לרב גונית ורב תרבותית יותר בעקבות העליות. כל קבוצת עולים הביאה איתה את התרבות, המנהגים, המוסיקה, המאכלים, ואורח החיים המיוחדים לה. כל אלו השתלבו במרקם החיים הישראליים והעשירו אותם. לדוגמה: עיתונות כמו "וסטי" ותיאטרון "גשר" שהוקמו על ידי עולי ברית המועצות לשעבר, תיאטרון הוגאב שהוקם על ידי יוצאי אתיופיה. מרבית העולים התערו במדינה והם שותפים בפיתוחה.

מתחים בין ותיקים לחדשים

גלי העלייה יצרו ויוצרים גם מתחים בין חלקי האוכלוסייה השונים, בין הוותיקים לבין העולים החדשים. האחרונים חשים זרות וניכור מצד החברה הקולטת, בשל שוני לשוני תרבותי ודתי.

גלי העלייה ההמונית בשנות ה-50 (ראו טבלה) גרמו לקיטוב ומתח עדתי וחברתי בישראל בין הוותיקים לבין העולים החדשים מארצות אסיה ואפריקה. בין העולים לבין הוותיקים היו פערים על רקע תרבותי ודתי. בין העולים היו שהרגישו כי חיהם מנוהלים על ידי אנשי הממסד הוותיק, אשכנזי ברובו, וכי הוא קובע את גורלם ומשפיע על התנהלות חיהם

מתוך מתח זה צמחו מספר מפלגות עדתיות שהבולטת ביניהם קימת עד היום, היא מפלגת ש"ס שהוקמה ב-1982 (התאחדות הספרדים העולמית שומרי תורה), במטרה לפעול לטובת קבוצות אלו ולממש את האינטרסים שלהם.

בגלי העלייה של שנות ה-90 עלו לישראל כמיליון עולים בעיקר מחבר הלאומים, וגם עולים מאתיופיה עולים אלו חשים בקשיי קליטה.

העלייה מאתיופיה הגיעה ארצה בשני גלים מרכזיים: "בשנות השמונים עלו לישראל כ-17,000 יהודים, במבצע משה.

בשנות התשעים הגיעו ארצה עוד כ-45,000 עולים מאתיופיה, במבצע שלמה. עלייתם של יהודי אתיופיה נתקלה גם היא בקשיים רבים, "משום שבדומה

ביטויים בולטים של גזענות

כלפי בני העדה האתיופית

[גזענות במערכת החינוך בפתח](#)

[תקווה](#) יובל זיסקינד

16/09/2008 מקומונט פ"ת

"שבעה תלמידים בני העדה

האתיופית שהופנו לבתי

הספר החרדיים שארית

ישראל ובית יעקב ע"י עירייה

פתח תקווה, נדחו בשל

מוצאם. בתי הספר הודיעו כי

הם מסרבים להכיר ביהדותם

של יוצאי אתיופיה. בעירייה

זועמים ומבטיחים למצוא

פתרון בימים הקרובים."

גזענות בקרית מלאכי

אחד מהשיאים של גזענות זו

החל בקרית מלאכי ב-2012

כאשר תושבי שכונה סרבו

באופן מאורגן למכור או

להשכיר דירות בשכונה זו

לדיירים ממוצא אתיופי

בתואנות שונות. מתוך

הטיעונים עולה כי האפליה

כלפי היהודים ממוצא אתיופי

היא על רקע של צבע עור ועל

רקע עדתי מתוך אתר [תמיד](#)

[אזרחות](#)

לעלייה משנות החמישים, המאפיינים החברתיים והכלכליים של העולים הקשו על השתלבותם בחברה:

חלק גדול מהעולים עסקו בחקלאות, והיכרותם עם מסגרות חינוך ותעסוקה בחברה מודרנית הייתה מצומצמת. בנוסף קיים קושי ברכישת השפה העברית, כל אלו עיכבו את השתלבותם של העולים בתעסוקה ובחברה הישראלית.

בנוסף יהדותם של בני אתיופיה, המכונים 'ביתא ישראל', שנויה במחלוקת בקרב רבנים ופוסקי הלכה בשל דפוס ההתנהגות הדתיים הייחודיים להם. כדי להחיל את חוק השבות על יהדות אתיופיה, פסק הרב עובדיה יוסף כי אפשר להכיר ביהדותם לאחר טקס חידוש הברית (מעין טקס ברית מילה מצומצם). נוהל זה עורר סערת רגשות עצומה בקרב רוב העולים, והסירוב להכיר ביהדותם העמיק את תחושת הניכור שלהם בחברה הישראלית.

ממחקר שנערך בקרב עולים מרחבי בריה"מ לשעבר מגיל 18 ומעלה שהגיעו לארץ בין השנים 1990-2005 נמצא:

58% מהעולים ציינו כי הציבור הישראלי הוותיק תופס אותם כ"רוסים" בעוד הם היו רוצים להיתפס כישראלים לכל דבר. מכלל העולים ששרתו בצה"ל בקרב הגברים שרתו 37% בתפקידי לחימה. 46% מציינים כי בנם/בתם חוו יחס מפלה מהמורים וכן מחבריהם ללימודים שאינם מברה"מ לשעבר. 44% מציינים את המחסום הלשוני והבעיות הכרוכות ברכישת השפה העברית כקושי הראשון במעלה בקליטתם. 44% מהעולים בגיל 30-44 ו-57% מהעולים בגיל 45-59 מציינים שינוי לרעה במעמד המקצועי בהשוואה בין מצבם כיום למצבם בטרם העלייה. (מחקר רב תחומי בנושא קליטת עליה שנערך על ידי פרופ' אלעזר לשם מביה"ס לעבודה סוציאלית האוניברסיטה העברית 2008 עבור הגוינט)

מהי האחריות של מדינת ישראל כלפי יהודי התפוצות?

העיסוק במידת אחריותה של מדינת ישראל ליהודי התפוצות, מבוסס על התפיסה שלפיה יהודי ישראל ויהודי התפוצות חולקים גורל משותף. על פי סקר של מכון גוטמן בשנת 2009 מרבית היהודים בישראל (73%) סבורים שליהודים בישראל וליהודי הגולה יש גורל משותף⁴.

⁴ יהודים ישראלים דיוקן, דוח גוטמן-אבי חי השלישי, 2009 תקציר עמ' 22

*** עבירות נגד המדינה או העם**

היהודי דני העונשין של ישראל

יחולו גם על עבירות-חוק נגד חיי יהודי, גופו, בריאותו, חירותו או רכושו, באשר הוא יהודי, או רכוש מוסד יהודי, באשר הוא בזה. מתוך חוק העונשין תשל"ז 1977.

עולים אתיופיים יורדים מהמטוס בעת מבצע שלמה 1991

©לע"מ צלם-ישראלי צביקה

מדינת ישראל ערבה לשלומם וביטחונם של יהודי העולם. היא חוקקה בחוק העונשין* הישראלי סעיף הקובע שהמדינה רשאית לשפוט מי שפגע ביהודי על רקע היותו יהודי אף אם הפשע בוצע מחוץ למדינת ישראל וכנגד יהודי שאיננו אזרח ישראלי. המחויבות להגן על חיי יהודים באה גם לידי ביטוי בפנייה של ישראל למדינות שידאגו לביטחון אזרחיהם היהודיים בעיקר בתקופות שבהן יש גילויי שנאה ופגיעה ביהודים. ישראל גם נחלצה לעזרת יהודים לדוגמא:

במבצע משה 1984-85 ובמבצע שלמה 1990 פעלה המדינה, תוך סיכון חיילים, כדי להעלות את יהודי אתיופיה. כשהחלו בארגנטינה 1994 זעזועים כלכליים ופוליטיים לאיים על שלום הציבור בכלל ועל שלומם של היהודים בפרט פעלה ממשלת ישראל לטובת יהודי המדינה.

מדינת ישראל רואה את עצמה כפועלת בשם העם היהודי כולו בכל הנוגע להעמדת נאצים לדין. הכנסת חוקקה עוד בשנת 1950 את חוק עשיית דין בנאצים ובעוזריהם. הממשלה פעלה בשטח ארגנטינה בשנות הששים של המאה הקודמת כדי להביא את הצורר הנאצי אייכמן למשפט בירושלים, בנוסף ב-1987 העמידה מדינת ישראל לדין את איוון דמיאניוק באשמה של היותו איוון האיום ממחנה ההשמדה טרבלינקה.

משפט אייכמן

משפט אייכמן בבית העם בירושלים ©לע"מ 1961

מדינת ישראל פועלת גם להנחלת **חינוך ותרבות יהודיים** בתפוצות ולשמירת קשר בינה לבין יהדות התפוצות. בממשלת ישראל יש משרד מיוחד המופקד על תחום זה: משרד ההסברה והתפוצות. כמו כן הוקמה "קרן לתמיכה בחינוך בתפוצות". מטרת הפעילות היא "לסייע ליהודי התפוצות לשמר את התרבות והמורשת היהודית".

"התמיכה תיועד לחינוך בתפוצות ותינתן למוסד ציבור התומך בהקמתם ובקיומם של בתי ספר בארצות חוץ המעניקים חינוך עברי לילדים ונוער בקהילות, שבהן קימת סכנת התבוללות"⁵

ממדינת ישראל יוצאים **שליחים** לקהילות שונות כשליחי עלייה, מורים

ומדריכים בחינוך הפורמאלי והבלתי פורמאלי במטרה ללמד את הילדים

⁵ מבחנים לתמיכות במוסדות ציבור – תכנית 130113 מתוך [אתר משרד המשפטים](#)

עברית, תרבות יהודית, לארגן פעילות קהילתית ולשמר את הקשר עם

מדינת ישראל. שיגור השליחים מהמדינה לקהילות היהודיות

מבטא את הקשר והמחויבות בין מדינת ישראל לעם היהודי שמחוץ לארצו.

כמו כן הוקמה ב-2012 בכנסת השדולה לחיזוק העולם היהודי בראשות ראש הקואליציה, ח"כ זאב אלקין מהליכוד, ח"כ ד"ר נחמן שי מקדימה ובהשתתפות רחבה של כ-40 ח"כים מכל הסיעות הציוניות כדי לקדם נושאים הניצבים

על סדר היום של העם היהודי ולחיזוק הקשר של ישראל עם התפוצות.

חלק ב- תפוצות ישראל

בבואנו ללמוד על מאפיינים של יהודי התפוצות נכיר מרכיבי זהות,

נתונים דמוגרפיים ונדון בקושי הקיים לענות על השאלה מי משתייך לעם היהודי.

יש מספר אפשרויות: הגדרה הלכתית, הגדרה אתנית, סוציולוגית, תרבותית. כמו כן נכיר חלק מהמקהילות היהודיות.

מהם מרכיבי הזהות *le יהודי התפוצות*?

ליהודי התפוצות יש שלושה מרכיבי זהות: אזרחית, לאומית ודתית

הזהות האזרחית באה לידי ביטוי בכך שהיהודים רואים עצמם כאזרחים נאמנים ושווים במדינות מגוריהם.

זהות לאומית- פירושה מידת זיקתם לעם היהודי. חלק מיהודי התפוצות חשים קירבה, שותפות גורל ומחויבות למדינת ישראל ולשאר יהודי העולם. ובכך מדגישים את המרכיב הלאומי בזהותם. ביניהם דתיים וחילוניים.

הזהות הדתית- שהיא מידת זיקתם לדת היהודית. ישנם שלושה זרמים דתיים יהודיים עיקריים: רפורמים, קונסרבטיבים ואורתודוקסים ויהודים אחרים שאינם שייכים לאחת הקהילות המאורגנות. על הזרמים נלמד בהמשך הפרק.

זהותם של יהודי התפוצות היא מורכבת. על פי מחקרי זהות, יש קשר בין אלו שמדגישים את זהותם הדתית היהודית לבין שמירת הקשר עם העם היהודי ועם מדינת ישראל. לעיתים ישנו מתח בין מרכיבי הזהות של יהודי התפוצות. הדבר קורה בעיקר בעיתות של מתחים בין ארצות מגוריהם לבין מדינת ישראל. דוגמא מובהקת לכך היא פרשת פולארד*.

המדינה מתקצבת מוסדות הפועלים למען העם היהודי

בתפוצות: לדוגמה: המדינה מקצה בסביבות 300 מיליון שקל ל"תגלית", ל"מסע", ול"חפציבה".

תוכנית "חפציבה" שהוקמה ב-1991, פרושה היום ב-28 ערים, בעשר מדינות. ב-44 בתי ספר מלמדים כ-70 מורים ישראליים שמלמדים ..

הפרויקט "תגלית" מאפשר לצעירים ולצעירות יהודיים, בני 18 עד 26, לבוא לישראל לסיור חינוכי בן עשרה ימים ולהיכרות ראשונית עם הארץ. במהלך הביקור מסיירים המשתתפים, ונפגשים עם בני נוער סטודנטים ומקבלי החלטות בחברה הישראלית.

*יונתן פולארד נולד ב-

1954 בארה"ב. עבד
כאזרח באגף המודיעין
של הצי האמריקאי
ונתפס לאחר שהעביר
מסמכים רבים למפעיל
ישראלי. הוא נשפט,
הורשע ונגזר עליו
מאסר עולם ב-
1985. אותו הוא מרצה
בכלא האמריקאי.

לדבריו הוא פעל כדי
להגן על מדינת ישראל
כיון שהשלטונות
האמריקאים לא עמדו
בהסכם ולא העבירו לה
ידיעות ביטחוניות
חשובות...

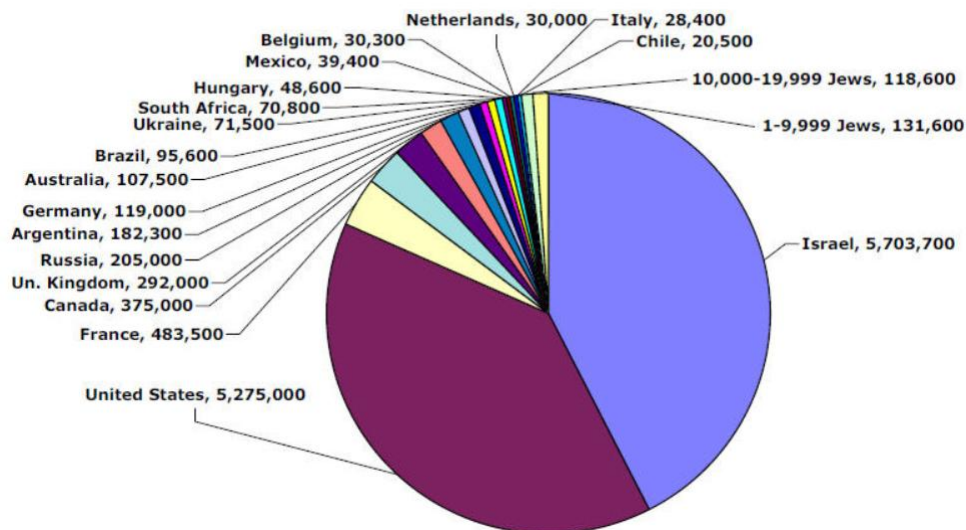
פניות ממשלת
ישראל לשחררו לא עלו
עד כה יפה למרות מצב
בריאותו הלקוי.
ישראלים רבים חתמו
על עצומה לנשיא
ארה"ב במטרה
לשחררו לאחר שריצה
25 שנים בכלא. יותר
מכל מרגל אחר

שאלה האם צריכים,
לדעתכם, אזרחים
ישראלים וממשלת
ישראל לפעול לטובת
שחרור פולארד?

מגמות בדמוגרפיה של העם היהודי בתפוצות

מספר יהודי העולם נאמד ⁶ בכ 13,428,300 מהם חיים בישראל כ-42.4% (5,703,700) מאוכלוסיית יהודי העולם, בארה"ב 39.2% (5,275,000) באירופה כ-11.6% והשאר חיים באוסטרליה, דרום אמריקה, אסיה ואפריקה. כיום, שני המרכזים הגדולים של האוכלוסייה היהודית, נמצאים בישראל ובארצות הברית, והם כוללים יותר מ-80 אחוזים מיהודי העולם, אך רוב יהודי העולם אינם חיים בישראל.

תרשים המבטא את פיזור היהודים בעולם המכונים יהודי הליבה נכון לשנת 2010

⁷יהודי העולם על פי מחקר של פרופ' דלה פרגולה שנערך ב-2010

⁶ פרופ' סרג'ו דלה-פרגולה, "דמוגרפיה ועמיות יהודית", בתוך: עמיות יהודית - מתווה מעשי להוראה ולמידה, בית הספר הבינלאומי ללימודי העם היהודי - בית התפוצות.

⁷ Sergio DellaPergola, The Hebrew University

World Jewish Population, 2010Berman Institute – North American Jewish Data Bank,

טבלה מס' 1. נתונים דמוגרפיים נבחרים של הקהילות היהודיות הגדולות.

מדינה	אוכלוסייה יהודית, 2008 (אלפים)	נישואי תערובת צעירים (%)	אוכלוסייה יהודית, 2020 ¹³ (אלפים)
1 ישראל	5,478	5	6,453
2 ארה"ב	5,275	54	5,200
3 צרפת	488	40-45	482
4 קנדה	375	35	381
5 אנגליה	294	40-45	278
6 רוסיה	215	80	130
7 ארגנטינה	183	45	165
8 גרמניה	120	60	108
9 אוסטרליה	101	22	95
10 ברזיל	96	45	90
11 אוקראינה	76	80	25
12 דרום אפריקה	74	20	57
13 הונגריה	59	60	34

עיינו בטבלה וענו:

- מה אתם למדים על היקף ההתבוללות של היהודים בעולם?
- מה ניתן להסיק מהטבלה על מספרם של היהודים בעולם בעוד בשנת 2020?

הנתונים הדמוגרפיים שהובאו מצביעים על אחוז גבוה של נישואי תערובת בקרב צעירים בתפוצות. לנתונים אלה יש השלכות לגבי הגדרתם וזהותם של הצאצאים שנולדים לזוגות מעורבים וכן לגבי מספרם של היהודים היום בעולם.

ולכן נשאלת השאלה: מי אמת"ק לאט היהודי?

יש מספר תשובות לשאלה זו:

"בתחילת השבוע התכנסו בכירי הדמוגרפים של יהדות אמריקה, וגם כמה סוציולוגים והיסטוריונים ומנהיגי קהילות, ליומיים של דיונים באוניברסיטת ברנדייס. אין להם מושג כמה יהודים יש באמריקה. אין להם מושג כמה - כי אין להם מושג את מי לספור. ואף אחד לא עוזר להם.

הנה דוגמה לשאלה שצריך להחליט איך מתייחסים אליה: האם יהדות היא עניין של אמונה (באלוהים הנכון) או של התנהגות (ביום כיפור) או של תורשה (הורים יהודים) או של הגדרה עצמית (אני יהודי). כל הגדרה תשנה את מספר היהודים, ותשרטט מחדש את גבול הקהילה."

(שמואל רוזנר מיהו יהודי, גרסת ארה"ב, מעריב 25/10/2011)

- הגדרה דתית לפי ההלכה הכוונה לאנשים אשר נולדו לאם יהודייה או שהתגיירו על פי ההלכה. (על ההגדרות של הזרמים הדתיים הנוספים נדון בהמשך)

מהגדרת "יהודי ליבה" אין ללמוד "שיהודי ליבה הם בעלי ידע מיוחד כלשהו ביהדות, אמונה, מנהגים, או השתתפות בארגונים ובקהילה יהודית. על מנת להימנות על האוכלוסייה היהודית המוגדרת כיהודי "ליבה", דרוש רק רצונו של אדם שלא להתכחש למוצאו היהודי או לשייכותו ליהדות, ואין זה משנה כיצד יביע עמדה זו.¹ ההגדרה גם אינה מחייבת את היהודים להזדהות באופן מובהק עם העם היהודי או עם מדינת ישראל. (דלה פרגולה).

- הגדרה עצמית של השתייכות לעם היהודי : יהודי הליבה. ישנם חוקרים⁸ המגדירים חלק מיהודי העולם כ"יהודי ליבה" אלו הם אנשים אשר אינם מתכחשים למוצאם היהודי ואינם בני דת אחרת. הגדרה זו אינה תואמת בהכרח את ההגדרה ההלכתית אך אינה סותרת אותה.

-הגדרה משפטית של מדינת ישראל :זכאי חוק השבות"

הכוונה לאנשים שמתוקף חוק השבות זכאים לעלות לישראל. אלו אנשים שחיים במשפחות של יהודים, שהם בני זוג של יהודים או בנים למשפחות שאחד ההורים או הסבים יהודי, אולם אינם בהכרח יהודים על פי ההלכה וחלקם אינם מזדהים כיהודים.

על פי חלק מהחוקרים אנשים אלו שהינם זכאי חוק השבות יכולים להיות חלק מהעם היהודי. מספרם של אלו הוא גבוה ביותר (11 מיליון ראה טבלת נתונים בארה"ב). בקבוצה זו נכללים, יהודי הליבה, יהודים המוגדרים ככאלה לפי ההלכה, מזדהים תרבותית עם העם היהודי וגם כאלו שנולדו ליהודים לאם יהודיה או לאב יהודי, וגם לנשואים ליהודים

הגדרת יהדות - יהודי ארה"ב	מספר במיליונים
זכאי חוק השבות	11.0
סה"כ במשפחות של יהודים	8.0
בני הורה\ים יהודים	6.7
אוכלוסיית ליבה	5.3-5.2
חברי ארגון יהודי	3.0
מתנדבים בארגון יהודי	1.5

מריבוי הגדרות שהובאו ניתן להסיק שיש קושי בהגדרת מי משתייך לעם היהודי, וכמה יהודים יש בעולם.

חשבו:

שינויים דמוגרפיים חברתיים ותרבותיים הפוקדים את העם היהודי ומשפיעים עליו:

⁸ פרופ' סרג'ו דלה-פרגולה, "דמוגרפיה ועמיות יהודית", בתוך: עמיות יהודית - מתווה מעשי להוראה ולמידה, בית הספר הבינלאומי ללימודי העם היהודי - בית התפוצות.

- **סכנה של צמצום מספר היהודים בעולם בשנים הבאות-**

סכנה זו נובעת ממספר סיבות.

שינויים חברתיים ודמוגרפיים - משקלם היחסי של היהודים בתפוצות העולם הולך ומתמעט בהדרגה בשל: **ריבוי טבעי שלילי**, כלומר יותר יהודים הולכים לעולמם מיהודים שנולדים. הריבוי הטבעי הנמוך נובע מהעובדה שהיהודים נמנים עם שכבות משכילים, דוחים את גיל הנישואין, צעירות יהודיות מפתחות קריירה ומתכננות בהתאם את משפחותיהן.

בשל **נישואי תערובת**. בעבר נרדפו היהודים על ידי השלטונות ועל ידי החברה במדינות שונות, הדבר הביא להסתגרותם של היהודים בקהילות משלהם. במאות השנים האחרונות, בעקבות הענקת שוויון הזכויות ליהודים, הם משתלבים ומתעררים היטב בחברה סביבם. הדבר מביא לנישואי תערובת המגיעים בארה"ב ל- 40-50% וברחבי בריה"מ לשעבר ל- 70-80%. התוצאה היא: צמצום מספרם של היהודים בעולם.

על-פי תחזיות דמוגרפיות מספרם של היהודים בעולם ילך ויצטמצם בשנים הבאות, למעט במדינת ישראל, שבה מספרם של היהודים הולך וגדל.

- **שינויים תרבותיים** - יהודים המשולבים בחברה בארצותיהם לדוגמה: מגורים בחברה לא יהודית, לימודים באוניברסיטאות שבהם יש מפגשים עם חברה לא יהודית, נוטים פחות להזדהות עם מוצאם היהודי. מגמה זו עלולה לגרום ליהודים להפסיק לראות עצמם כיהודים.

- **חילון** - בעבר הדת הייתה מרכיב מרכזי בחיי היהודים. להזדהות הדתית כיהודים הוצמדה לרוב גם הזדהות לאומית לאור תכניה של הדת היהודית. כיום, בהיעדר דתיות דומיננטית מצד אחד, וללא מגורים במדינת לאום מצד שני, מתקשים חלק מיהודי התפוצות לשמר את זהותם כיהודים.

- **פיחות במעמדה של הקהילה היהודית בתפוצות** - פחות ופחות יהודים חברים בקהילות יהודיות. יהודים המשולבים במדינות הדמוקרטיות אינם עוסקים רק בזהותם היהודית אלא בזהותם כאזרחי המדינות, הם פעילים בארגונים העוסקים בזכויות אדם, במצבו של כדור הארץ ועוד. מכאן החשש לאיבוד עניין בפעילות והתארגנות לשמירה על הזהות היהודית.

קהילות יהודיות בתפוצות

נציג שלוש קהילות יהודיות : בארצות הברית, בצרפת ובארגנטינה בתחומים הבאים:

1. תחום הדת - המתבטא בפעילות קהילתית מסביב לבתי הכנסת
2. תחום חברתי כלכלי - הבא לידי ביטוי בארגוני צדקה ועזרה ההדדית.
3. תחום ארגוני ייצוגי - המתבטא בהתארגנות ממוסדת למען שמירה על שוויון זכויות, הגנה מפני אנטישמיות וטיפול יחסי עם הסביבה שאיננה יהודית.
4. הקשר עם ישראל.

משימה חפשו באינטרנט תיאור של פעולות הארגונים "הליגה נגד השמצה" והגוי"ט והציגו את פעולותיהם.

"הדסה", ארגון נשים ציוני שבו חברות מאות אלפי נשים יהודיות בכל רחבי ארצות הברית.

דגל ארגון הדסה, 2011 נוצר על ידי

©, Meronim ויקיפדיה העברית

יהודי ארצות הברית-

⁹הקהילה היהודית בארה"ב היא הגדולה ביותר מבין תפוצות ישראל ובעלת עוצמה כלכלית, תרבותית ופוליטית רבה.

בארה"ב פועלים ארגונים יהודיים רבים בתחומי עשייה מגוונים, בהם: הגנה על זכויות אזרח, רווחה וחינוך, מאבק באנטישמיות ותרומה לטובת מדינת ישראל וקהילות יהודיות נזקקות. בין הארגונים הבולטים נמנים: ארגון הגג של מועצת הפדרציות היהודיות, CJE; ועידת הנשיאים; "הוועד היהודי האמריקאי", "הקונגרס היהודי העולמי"; "הקונגרס היהודי האמריקני"; ארגון ה"ג'וינט"; ארגון "בני ברית", שהקים את "הליגה נגד השמצה"; ארגון הנשים הגדול "הדסה" ו"המגבית היהודית המאוחדת" UJA ו"הקרן החדשה לישראל".

בארצות הברית פועלות גם שדולות יהודיות בקרב קובעי המדיניות האמריקאים ומנסות להשפיע עליהם לטובת מדינת ישראל. השדולה המובילה

ביניהן היא "איפאק" שהיא "הוועדה האמריקאית-ישראלית לעניינים ציבוריים", ולאחרונה הוקם ארגון חדש בשם "ג'י סטריט".

⁹ עובד על פי "הקהילות היהודיות בעולם", מכון הקונגרס היהודי העולמי, משכל מיסודן של ידיעות אחרונות וספרי חמד, ירושלים, 1997, תל אביב

ועידת הנשיאים משמשת כלי לתיאום פעילותם של ראשי הארגונים

היהודיים המובילים בנוגע למדינת ישראל. החיים היהודיים עשירים

ומגוונים. הקהילות היהודיות מחזיקות גני ילדים ובתי ספר עבור ילדים

יהודים וישנם גם מוסדות יהודיים להשכלה גבוהה, כ-15% מכלל הילדים

היהודים לומדים בבתי ספר יהודיים.

כמו כן, באוניברסיטאות רבות בארצות הברית קיימות תכניות ומחלקות

ללימודים יהודיים, וישנם כמה בתי מדרש רבניים ומכללות להכשרת מורים.

התקשורת היהודית בארצות הברית מגוונת, וכמעט לכל ארגון יש ביטאון או

פרסום. בארצות הברית פועלים עיתונים יהודיים וכמעט לכל קהילה יהודית יש

תכניות רדיו וטלוויזיה בנושאים יהודיים.

יהדות ארצות הברית מחולקת לשלוש קבוצות דתיות עיקריות: הזרם

האורתודוקסי, הזרם הקונסרבטיבי והזרם הרפורמי. ובנוסף קיימת קבוצה רביעית

של "לא מוגדרים" - אלו אנשים ממוצא יהודי שלא משתייכים לקהילה יהודית. עם

השנים ניתן לראות עלייה במספר היהודים ה"לא מוגדרים" שאינם מזוהים עם אחד

הזרמים הדתיים.

איפ"ק AIPAC: "הוועדה

האמריקנית-ישראלית ליחסי ציבור" הוקמה בשנות החמישים של המאה ה-20, פועלת למען האינטרסים של מדינת ישראל ושל הקהילה היהודית בארצות הברית, ובעלת השפעה רבה על הממשל והקונגרס. תומכת בכל ממשלות ישראל ללא תלות בעמדה פוליטית וזה שנים בעלת נטייה לימין.

ג'יי סטריט J STREET: ארגון

יהודי בארה"ב, פרו ישראלי, הנוטה שמאלה במטרה לאזן את נטייתה הימנית של שדולת איפא"ק.

חב"ד: ראשי תיבות של

חכמה, בינה, דעת – תנועה חסידית יהודית שקמה במאה ה-18 וסניפיה פרוסים ברחבי כל העולם.

הזרמים היהודיים הדתיים

משקלם של הזרמים הקונסרבטיבים והרפורמים בארצות הברית גדול משמעותית

מזה של האורתודוקסים. כל זרם מקיים מסגרות ארגוניות של בתי כנסת ורבנים.

לקבוצות החרדיות כחצרות סאטמר וחב"ד ישנם גופים רבניים נפרדים

שנה	זרם (באחוזים)	אורתודוקסים	קונסרבטיבים	רפורמיים	ללא הגדרה
1993	6.6	37.8	42.4	13	
2004	8	33	30	28	

לפי נתונים אחרונים
ב-2012 כ-40%
מיהודי ארה"ב הם
רפורמים.

[מתוך יהדות ארצות הברית וישראל במאה ה-21 יעקב שכטר](#)

18.4.2010 באדיבות מאיר שכטר

משימה: בדקו את גודלן

של אוכלוסיות
האורתודוקסים
הקונסרבטיבים
והרפורמים בישראל
והשוו לגודל כל אחת
מהקהילות הללו
בארה"ב.

להלן נציג את שלושת הזרמים הדתיים הגדולים ביהדות ארה"ב ונסקור את ההבדלים ביניהם.

הזרם האורתודוקסי - היהדות האורתודוקסית מחויבת להלכה ולמסורת היהודית, כפי שעוצבה על ידי חכמי ההלכה, הרבנים והפוסקים במהלך הדורות. המשתייכים לזרם זה מקבלים את מרות האל ואת תורתו ומקפידים על קיום המצוות. הדבר בא לידי ביטוי בקיום מצוות הלכות שבת וכשרות, בקיום תפילה בה קימת הפרדה בין נשים לגברים, נשים אינן משמשות ברבנות. נישואין וגירושים וגיוור מתנהלים על פי ההלכה המסורה מדור לדור.

בקרב היהודים האורתודוקסים מבחינים בשתי קבוצות עיקריות. הראשונה – **אורתודוקסים מודרניים** השומרים על ייחודם היהודי תוך שילוב ערכים של החברה הכללית. במערכת החינוך שלהם יש שילוב של לימודי קודש ולימודים כלליים. הם פונים ללימודים אקדמיים ומשתלבים בתחומי תעסוקה מגוונים. השנייה – **אורתודוקסים חרדים** על קבוצותיהם הרבות והמגוונות. לאורתודוקסים אלו חשוב לשמור על התבדלות מהחברה הלא יהודית באזורי מגורים, למשל. כמו כן הם מקפידים במוסדות החינוך הנפרדים ללמד את בניהם לימודי קודש/ למרות זאת גם הם עובדים לפרנסתם בתחומי תעסוקה שונים.

הזרם הקונסרבטיבי - בישראל שמם היהדות המסורתית.

היהדות הקונסרבטיבית, כמו זו האורתודוקסית, מחויבת להלכה היהודית כפי שנתפרשה על ידי מורי ההלכה. אך נותנת מקום גם לגישה ביקורתית, תוך שימוש בכלים המדעיים. עם זאת, הקונסרבטיבים רואים בהלכה מערכת שחייבת להתאים עצמה לתנאי המקום ולנסיבות המשתנות בכל דור ודור, ועל כן הם מתאימים את ההלכה לחיים המודרניים.

גם בתנועה הקונסרבטיבית, כמו אצל האורתודוקסים, יהדותו של אדם נקבעת על פי ההלכה, כלומר: על פי האם או על ידי גיוור. התנועה מדגישה את החשיבות של נישואים בתוך היהדות, וקיים איסור על קיום טקסי נישואין בין בני זוג מעורבים.

במקרה של נישואין בין-דתיים, התנועה מעודדת את בן/בת הזוג הלא יהודי להתגייר על פי ההלכה. בשונה מהאורתודוקסים, הקונסרבטיבים מתירים נישואי כהן-גרושה. הם מתירים נישואין אלו, מפני שכיום כהן אינו משרת בתפקידים של קדושה ונחשב כאחד האדם.

התנועה רואה עצמה כחלק מהתרבות הכללית ההומניסטית הדמוקרטית, ולכן היא בעד חופש דת ובעד מתן שוויון הלכתי מלא לנשים. אולם בקהילות המסורתיות קיים מגוון רחב של גישות למידת מעורבותה של האישה בפולחן הדתי. יש קהילות שוויוניות לחלוטין, אשר ניהול התפילה, ארגונה וההשתתפות בה בבית הכנסת היא שוויונית לנשים ולגברים, ויש קהילות שבהן ניהול וארגון התפילה אינו שוויוני באופן מוחלט. כמו כן, יש קהילות שבהן גברים ונשים יושבים יחד בבית הכנסת בזמן התפילה, ויש קהילות שבהן גברים ונשים יושבים בנפרד בבית הכנסת בזמן התפילה.

הזרם הרפורמי - בישראל שמם: היהדות המתקדמת.

הרפורמים בניגוד לאורתודוקסים והקונסרבטיבים אינם מחויבים להלכה כפי שעוצבה במהלך הדורות. התנועה הרפורמית מאפשרת בחירה חופשית לאדם אם לקיים מצוות או לא. הרפורמים רואים חשיבות עליונה, כמו האורתודוקסים והקונסרבטיבים, במצוות שבין אדם לחברו, במוסר אישי ובצדק חברתי, אולם בשונה מהם הם מתנגדים לכפייה בעניין שמירת מצוות שבין אדם למקום[לאל].

נשים יכולות לשמש כרבנות, כמורות הלכה. התפילה מתנהלת ללא הפרדה בין נשים לגברים, וכן גם נשים יכולות לעבור לפני התיבה ולשמש כחזניות. התנועה מכירה ביהדותו של אדם גם אם רק אביו יהודי, זאת אם הוא גדל כיהודי ומקבל חינוך יהודי, וכן אם הוא גויר שלא על פי ההלכה. בכך פועל הזרם הרפורמי בניגוד לזרמים האורתודוקסי והקונסרבטיבי. בנושא נישואי התערובת אין הסכמה בין הרבנים השונים. יש המשיאים זוגות מעורבים יהודי ושאינה יהודייה ויש שאינם מתירים זאת.

עוצמתה הפוליטית של יהדות ארה"ב

ישראל וארצות הברית מגדירות את יחסיהן כ"מיוחדים", ויחסים אלו הם מקור חשוב לעוצמתה ולחוסנה של מדינת ישראל, ומקור גאוה ליהדות ארצות הברית. עוצמתה הפוליטית של יהדות ארה"ב משפיעה רבות על יחסי שתי המדינות. עוצמה זו שואבת את כוחה: מההתעסקות הבולטת של יהדות ארצות הברית במדיניות חוץ וביטחון ובמיוחד במזרח התיכון. מריכוזם של היהודים במדינות מפתח להכרעת בחירות בארה"ב. מהשפעת המורשת היהודית על חלק מאזרחי ארצות הברית (לא רק יהודים), ומשותפות אידיאולוגית של ישראל וארצות הברית בערכים הדמוקרטיים ובשיקולים אסטרטגיים בין-לאומיים של הממשל האמריקאי.

עם זאת, מדי פעם מתעורר מתח בין יהדות ארצות הברית, אשר ברובה איננה אורתודוקסית, לבין מדינת ישראל סביב הדומיננטיות של הזרם האורתודוקסי היהודי בישראל, הדומיננטיות מתבטאת בחקיקה ובמוסדות הדת היהודיים, עובדה המערימה קשיים על יהדות ארצות הברית, למשל בנושא הגיור.

הקהילה היהודית בצרפת מונה כ-483 אלף יהודים¹⁰, והיא הקהילה היהודית השנייה בגודלה בתפוצות. בשנות ה-50 וה-60 של המאה ה-20 התרחבה מאוד הקהילה, כאשר הצטרפו אליה יהודים מצפון אפריקה.

ארגון הגג הפוליטי העיקרי של הקהילה, המייצג רשמית את כל הארגונים והקהילות היהודיים בפני הממשלה הוא CRIF, "המועצה המייצגת של יהדות צרפת". ה"קונסיסטואר סנטרל" הוא הגוף האחראי לעניינים הדתיים של הקהילה, והוא מפקח על הרבנות הראשית ועל בית הדין הרבני. המוסד הסוציאלי היהודי המאוחד, ה-FSJU, מרכז את היוזמות בתחומי התרבות, החברה והחינוך ומפקח עליהן. כשליש מילדי היהודים מתחנכים בגני ילדים ובעשרות בתי ספר יהודיים יסודיים ותיכונים, חברת "כל ישראל חברים" * מפקחת על רשת בין-ארצית של מוסדות חינוכיים, שמלמדים קורסים וסמינרים בנושאי יהדות. הילדים נשלחים לבתי ספר יהודיים גם מטעמים של ביטחון אישי, נוכח גילויי אנטישמיות בצרפת¹¹. הזרם הדתי העיקרי בצרפת הוא אורתודוקסי ונכללים בו כמחצית מיהודי צרפת. לזרם זה עשרות בתי כנסת ורבנים. בשנת 1992 הוקמה בצרפת הקהילה הקונסרבטיבית. שאר הזרמים מונים כמה אחוזים בודדים, כל אחד. כ-40 אחוזים מיהודי צרפת אינם מוגדרים מבחינת השייכות הדתית.

יהדות צרפת מקיימת קשרים רצופים עם מדינת ישראל, עמה כוננה צרפת יחסים דיפלומטיים בשנת 1948, וכל הארגונים הציוניים החשובים פעילים בצרפת. במהלך השנים 1989-2011 עלו מצרפת ארצה 3.6% מכלל העולים היהודים באותן שנים, ובמהלך העשור האחרון ניכר גידול של כמה עשרות אחוזים בשיעור העלייה¹², כנראה עקב התגברות מגמות האנטישמיות בצרפת.

¹⁰ דלה פרגולה 2010 ראה תרשים עמ' 9

¹¹ עובד על פי "הקהילות היהודיות בעולם", מכון הקונגרס היהודי העולמי, משכל מיסודן של ידיעות אחרונות וספרי חמד, ירושלים, 1997, תל אביב

¹² הנתונים עובדו עלפי אתר משרד הקליטה

*כי"ח- כל ישראל חברים
הוקמה על ידי אדולף כרמיה
ויהודים צרפתים נוספים ב-
1860. כדי לעזור ליהודים
לשמור על זכויותיהם, לטפח
חינוך ותרבות. חברת כי"ח
הקימה בתי ספר ליהודים
בעיקר בקהילות בארצות
האיסלם. מעובד מתוך אתר
[עמלנט](#)

בבית ספר "אוצר התורה"
בטולוז שבצרפת, שבו לומדים
כ-200 ילדים יהודיים. אירע
פיגוע אנטישמי במרס 2012 בו
נרצחו מורה 2 ילדיו הקטנים
ובתו בת ה-7 של מנהל בית
הספר. ההרוגים הובאו למנוחות
בירושלים.

יהודי ארגנטינה

הקהילה היהודית בארגנטינה מונה כ-182 אלף יהודים. בעבר אפיינו אותה מערכת חינוך יהודית-ציונית חזקה וארגון קהילתי מסועף. עם זאת, ההפיכה הצבאית בשנת 1976, שבמהלכה נחטפו ונרצחו כ-2000 צעירים יהודים, פיגועים בשגרירות ישראל ובבניין הקהילה בבואנוס איירס בשנות ה-90 של המאה ה-20, ומשברים כלכליים במהלך עשרות השנים האחרונות החלישו ביותר קהילה זו, ופגעו בחוסנה הכלכלי ובמערכת החינוך שלה. כתוצאה מכך הייתה עליה מוגבלת של יהודי ארגנטינה לישראל

הארגון היהודי העיקרי בארגנטינה הוא DAIA, "משלחת ההתאגדויות הארגוניות היהודיות", המייצג את כל הקהילות והארגונים היהודיים בפני שלטונות ארגנטינה, ונושא באחריות להבטחת הזכויות של חבריו. הארגון הגדול ביותר המייצג את הקהילה האשכנזית היהודית הוא AMIA, "ההתאגדות לעזרה הדדית יהודית בארגנטינה". ארגון זה עוסק בפעילויות הדתיות והתרבותיות של הקהילה ואחראי לענייני רווחה ולהפעלתם של כמה בתי אבות ובית חולים יהודיים. כן מתקיימת עיתונות יהודית. לקהילה הספרדית היהודית שלושה ארגונים משל עצמה.

בארגנטינה עשרות מוסדות חינוך יהודיים וציוניים, דתיים וחילוניים, בהם גני ילדים, בתי ספר יסודיים ותיכונים. עם זאת, מיעוט הילדים היהודים למדו במוסדות החינוך הפורמלי היהודי, ואילו רובם קיבלו חינוך יהודי לא פורמלי במועדונים, בתי כנסת ותנועות נוער. כן מתקיימת פעילות תרבותית בשפות היידיש והעברית, שניתן לה דגש לאחר השואה ותקומת מדינת ישראל.

שינוי מרחיק לכת בתפיסת המסורת היהודית הביא בתחילת שנות השישים של המאה ה-20 לתפנית בכיוון התנועה הקונסרבטיבית, שתפסה בקהילות ובבתי כנסת אשכנזים רבים את מקומה של התנועה האורתודוקסית¹³.

אופייה הציוני של יהדות ארגנטינה וכינון יחסים דיפלומטיים בין ישראל לבין ארגנטינה בשנת 1949 עמדו ביסוד העלייה היהודית מארגנטינה לישראל, מאז

הברון הירש

בעל הון ונדבן יהודי. בן למשפחה של ברונים יהודים מגרמניה. סייע ליהודי רוסיה לאחר הפרעות ב-1881. יזם תכנית התיישבות בארגנטינה, ובשנת 1891 הציע ליהודי רוסיה להגר לשם. למטרה זאת הקים את חברת יק"א – "חברה להתיישבות יהודית". בעקבות יוזמתו כמה עשרות אלפי יהודים התיישבו בארגנטינה

הברון הירש ©ויקיפדיה העברית

¹³ עובד על פי "הקהילות היהודיות בעולם", מכון הקונגרס היהודי העולמי, משכלל מיסודן של ידיעות אחרונות וספרי חמד, ירושלים, 1997, תל אביב

הקמתה של מדינת ישראל. היקף עלייה זו עמד בשני העשורים האחרונים על 2 % מכלל העלייה היהודית ארצה¹⁴.

חלק שלישי- יחסי הגומלין בין ישראל לתפוצות

מה יחסם של יהודי התפוצות אל מדינת ישראל ?

עצם קיומה של מדינת ישראל מחזק את הזהות הלאומית היהודית ואת רגש הגאווה הלאומי של היהודי באשר הוא, ומקנה לו תחושת השתייכות לעם שיש לו מדינה משלו. גם תחושת הביטחון האישי התחזקה, שכן כל יהודי יודע שיש לו לאן לפנות בזמן של רדיפות וגילויי אנטישמיות בארץ מגוריו. כאשר מעמדה של מדינת ישראל מתחזק בעולם, למשל לאחר מלחמת ששת הימים (1967), מתחזקת תחושת הזהות והגאווה הלאומית בקרב יהודי העולם. יש המייחסים את ההתעוררות הלאומית בקרב יהודי בריה"מ לשעבר, בין היתר לניצחון הישראלי ב-1967. זאת, עקב החשש שהיה קיים ערב המלחמה מפני תבוסה של המדינה הצעירה למדינות ערב. מאידך בתקופות של שפל במעמדה של ישראל בעולם, נפגע גם מעמדם של יהודי התפוצות.

ליהודי התפוצות יש קשר וזיקה למדינת ישראל. לחלקם ישנם קרובי משפחה בארץ עימם הם מקיימים קשרים, חלק מהיהודים באים לכאן לחופשות ולביקורים. אלו החשים זיקה ליהדותם ולמדינת ישראל פועלים למען המדינה בשני תחומים עיקריים: התחום הפוליטי: פעילות ליצירת דעת קהל אוהדת למדינת ישראל, והתחום הכלכלי: מתן תרומות כספיות והשקעות במדינה. דרך אחרת שבה פעילים יהודי התפוצות למען ישראל היא הגעתם של מתנדבים יהודים לעבוד בישראל בעיתות שלום ובעיתות מצוקה.

נדגים את הקשר לישראל באמצעות פעילותה של הקהילה היהודית בארצות הברית. פעילות שבאה לידי ביטוי בשני תחומים עיקריים:

¹⁴ הנתונים עובדו על פי אתר משרד הקליטה.

"המגבית היהודית המאוחדת". נוסדה בשנת 1939: מוסד של ההסתדרות הציונית העולמית. תפקידה לגייס כספים בקרב יהדות התפוצות עבור המפעל הציוני בארץ. הכספים נועדו גם להושיט עזרה לנזקקים, לשיקום קורבנות הנאצים, לסיוע לאלה שעלו לארץ-ישראל ולפליטים יהודים שהגיעו לארצות-הברית. מיום שהוקמה מדינת ישראל, הוקדשו כספי "המגבית להבאת מיליון ושש מאות אלף יהודים ולקליטתם בארץ.

בתחום הפוליטי, השדולה היהודית מטילה את מלוא כובד משקלה בבתי המחוקקים בארה"ב, כאשר על סדר היום עומדת הצעה שלדעתה עלולה לגרום נזק למדינת ישראל, לדוגמה אישור עסקת נשק בין ארה"ב לבין מדינה ערבית עוינת לישראל. השדולה פועלת לשכנע חברי קונגרס להתנגד למהלכים אלה, מארגנת עצרות הזדהות עם המדינה, מצעדים דוגמת מצעד יום העצמאות הישראלי ברחובות ניו יורק והפגנות למען ישראל. כמו כן, יהודים בארצות הרווחה כמו ארצות הברית, בריטניה וצרפת פועלים תוך גילוי של סולידאריות- שותפות עם קהילות יהודיות בעולם בפעילות למען יהודים בארצות מצוקה כמו יהדות אתיופיה.

בתחום הכלכלי, הקהילה היהודית מגייסת כספים למען מדינת ישראל באמצעות המגבית היהודית המאוחדת.* את הכספים האלה ממשלת ישראל מקצה לצרכים שונים, כגון ביטחון, חינוך ורווחה. נוסף לכך, יהודי ארצות הברית תורמים כספים לצרכים מיוחדים, למשל שיקום שכונות, הוצאות בעת מלחמה, מלגות לסטודנטים.

יהודי ארה"ב הכפילו את התרומות לישראל מ-1994

סכום התרומות שמעבירים יהודי ארה"ב לארגונים שונים בישראל הוכפל בשני העשורים האחרונים - כך עולה ממחקר שערך מכון "כהן" באוניברסיטת ברנדייס שבבוסטון, מסצ'וסטס. הממצאים הוצגו בשבוע שעבר בוועדת המשנה של הכנסת לקשרי ישראל והעם היהודי. מרבית התרומות מועברות כיום באמצעות ארגוני ידידות שונים ולא באמצעות המגבית היהודית.

מנתוני 2007 עולה כי 500 מיליון דולר הועברו לארגונים ציוניים (330 מיליון לסוכנות היהודית והיתר לקק"ל, ההסתדרות הציונית העולמית). 400 מיליון דולר הועברו למוסדות חינוך חילוניים (אוניברסיטאות, מכונים), כ-370 מיליון לעמותות רווחה, כ-300 מיליון למוסדות רפואיים, 130 מיליון למוסדות חינוך דתיים (בעיקר ישיבות) וכ-90 מיליון דולר למוסדות תרבות ואמנות. בכל הנוגע לעמותות פוליטיות, היקף התרומות לארגונים המזוהים עם הימין או להתנחלויות, דומה לזה הנתרם לארגוני זכויות אדם המזוהים עם השמאל, ומסתכם בכ-50 מיליון דולר לכל צד. (מתוך רויטל בלומנפלד, "יהודי ארה"ב הכפילו את התרומות לישראל מ-1994", "הארץ", 25.3.2012).

© כל הזכויות שמורות לעיתון "הארץ" בע"מ

משימה

היכנסו לאתר "תגלית"
Taglit

Birthright Israel והסבר
כיצד הפעילות של תגלית
מתמודדת עם בעיה
ההתבוללות וההתרחקות
מזהות יהודית של הנוער
היהודי בתפוצות.

מהן האסטרטגיות האסטרטגיות למדינת ישראל וליהדות התפוצות?

אחד הכלים החשובים לטיפול קשרים הדדיים בין מדינת ישראל ובין יהודי התפוצות הוא מוסדות העם היהודי. מוסדות אלה, השייכים לכלל העם היהודי, מבצעים פרויקטים וממלאים תפקידים שונים בישראל ובתפוצות. המוסדות הלאומיים הידועים ביותר הם **ההסתדרות הציונית העולמית**, זרוע הביצוע שלה - **הסוכנות היהודית**, ואליהם מצטרפת **הקרן הקיימת לישראל**. ארגונים אלו פועלים למען יישובה מחדש של הארץ ולמען חינוך יהודי-ציוני ליהודים בישראל ומחוצה לה. מוסדות אלה נוסדו עוד עשרות שנים לפני הקמת המדינה.

עם הקמת המדינה נוסדו בישראל מוסדות שלטון חדשים המופקדים על ניהול ענייני המדינה, אך למרות זאת המשיכו לפעול המוסדות הלאומיים היהודיים שפעלו בתקופת היישוב כדי לסייע למדינה הצעירה שהתמודדה עם קשיים רבים בו-זמנית: מלחמה וקליטת עלייה המונית. לסוכנות היהודית היו הכלים והקשרים המוסדיים עם הקהילות בתפוצות, ואך טבעי היה שהיא תמשיך לטפח את הקשר בין מדינת ישראל ליהדות התפוצות וליטול אחריות לארגון הסיוע של הקהילות למדינת ישראל. לדוגמה, תוכנית "תגלית", שהיא תוכנית הממומנת על ידי יהודים עשירים ממשלת ישראל והקהילות היהודיות בתפוצות והסוכנות היהודית.

משימה אינטרנטית

חפשו מידע על המכביה
והסבר כיצד היא מבטאת
את היותה של המדינה
מדינה יהודית?

לאור הזיקה המיוחדת בין הארגונים הציוניים של העם היהודי לבין מדינת ישראל חוקקה הכנסת את **חוק מעמדן של ההסתדרות הציונית העולמית ושל הסוכנות היהודית לארץ ישראל** (תשי"ג-1952) ואת **חוק קרן קיימת לישראל תשי"ד-1953**. חוקים אלו העניקו מעמד ממלכתי מיוחד לארגונים אלו של העם היהודי, על אף שהם אינם חלק מרשויות השלטון של מדינת ישראל. בכך מתבטא יחס מיוחד בין מדינת ישראל לבין העם היהודי ונציגיו בארגונים אלו.

מצורפות אל התצורות?

אחת השאלות המעוררות מחלוקת בין יהודי התפוצות לישראל היא האם ובאיזו מידה צריכה מדינת ישראל להתחשב בעמדתם של יהודי התפוצות בעת קבלת החלטות, בשאלות כמו: מיהו יהודי-סוגית הגיור, המשא ומתן עם הפלסטינאים, מעמדה של ירושלים.

הטוענים כי צריך לאפשר ליהדות התפוצות להתערב בנעשה בישראל עושים זאת מנימוקים שונים: ההחלטות של ממשלת ישראל משפיעות על מצבם של אזרחי ישראל וגם על מצבם של יהודים שאינם אזרחים ואינם מתגוררים בה. גורלה של מדינת ישראל קשור קשר ישיר בזה של יהודי התפוצות, זאת כיון שמדינת ישראל היא מדינת לאום אתנית, מדינתו הלאומית של העם היהודי, ולכן כל החלטה המתקבלת בישראל, משפיעה על יהודי התפוצות וזהותם היהודית. לדוגמה, החלטה של ישראל בסוגית הגיור משפיעה על היכולת של יהודים מזרמים שונים-רפורמים וקונסרבטיבים- לקבל הכרה על הגיור שנעשה מטעמם.

המלצה צפו בסרטון של
דלה פרגולה באתר מטה
על סוגית המעורבות

נעמיק את הדיון במספר סוגיות.

סוגית מיהו אזרחי רשאי לגייר?

בישראל מוכר גיור אורתודוקסי ועל כך ישנה מחלוקת בישראל עם הזרמים הלא אורתודוקסיים ובעיקר עם יהודי התפוצות, שכפי שראינו רובם אינם אורתודוקסים. סוגיה זו קשורה גם להגדרה של מיהו יהודי בחוק השבות ולשאלה מי זכאי לגייר.

בשנת 1970 הוכנס תיקון לחוק השבות, אשר הגדיר יהודי כ"מי שנולד לאם יהודייה או שנתגייר, והוא אינו בן דת אחרת", לא נוספה להגדרת הגיור המילה "כהלכה" אבל כאמור הגיור שנעשה בישראל הוא גיור אורתודוקסי.

ההתנגדות של הממסד האורתודוקסי לקבל את הגיורים של רבנים שאינם אורתודוקסים נובעת מהתפיסה לפיה רק גיור שנערך על פי המתכונת של ההלכה היהודית המסורתית הוא גיור תקף ואילו התנועות הקונסרבטיביות והרפורמיות דוגלות בכללי גיור חדשים. כפי שלמדנו מרבית יהודי ארה"ב הם רפורמים וקונסרבטיבים ולא אורתודוקסים ולכן עמדתה של ישראל בשאלת הגיור (מהו הגיור המקובל ומי רשאי לגיר) היא משמעותית עבורם ויש לה השלכות על מערכת היחסים בינה לבין יהודי התפוצות. בעיקר בתשובה לשאלה האם אדם שעבר גיור שאינו אורתודוקסי ייחשב בישראל ליהודי.

האם צריכה ממשלת ישראל להתיר צעדים יהדות הצולף

מדיניות?

בעת המשא ומתן בין מדינת ישראל לפלסטינאים עלתה סוגית ירושלים. מדינת ישראל, כפי שצוין, הכריזה על ירושלים כבירתה של מדינת ישראל וכבירת הנצח של העם היהודי. הפלסטינאים דורשים את השליטה על מזרח ירושלים ורוצים להכריז עליה כעל בירתם. השאלה שעלתה במהלך המשא ומתן הייתה האם

תסכים מדינת ישראל למסור חלקים של מזרח ירושלים הכוללים שכונות ערביות לידי הרשות הפלסטינאית. על שאלה זו יש מחלוקת בציבור הישראלי אולם השאלה האם ראוי שמנהיגיה הנבחרים של המדינה יתייעצו עם מנהיגות העולם היהודי בנושא.

גיור:המרת דת של אדם שאינו יהודי ליהודי

מטרת תהליך הגיור הינה לא רק להחליף דת אלא גם להתקרב לתרבות היהודית ולהשתייך לעם היהודי

בהחלטות הוות גורל כמו חלוקת ירושלים יש לשתף את כלל העם היהודי

....." אפשר להרחיק לכת ולטעון שאין העם היהודי בחזקת ישות ציבורית-פוליטית ולכן אין להחיל עליו את עקרונות ההשתתפות בהחלטות. אני דוחה דעה זו. בראייה של סוציולוגיה פוליטית ובתפישה היסטורית, לעם היהודי מאפיינים עיקריים של מעין ישות פוליטית, שעליה חלים עקרונות ההשתתפות בהחלטות. כל ראייה אחרת פוסלת את הצינונות מן היסוד ומערערת אושיות קיומיות של העם היהודי. אם עיקר המסקנות מתקבלות, עומדת השאלה המעשית, שגם היא קריטית - כיצד לממש אותן. מעין "משאל עם" אינו אפשרי בעתיד הנראה לעין, בהיעדרן של הגדרה מוסכמת מיהו "יהודי" ומסגרת מעין-שלטונית מתאימה. יתר על כן, בעיות חוקתיות ופוליטיות במדינות התפוצה עשויות בהסתברות גבוהה למנוע מעין משאל על החלטה שהיא פורמלית ישראלית". אולם ראשית, חיוני שגופי הממשל בישראל ומרכזי ההחלטה בעם היהודי בתפוצות יכירו בעיקרון של שיתוף מדורג של כלל העם היהודי בהחלטות של מדינת ישראל, שהן בעלות משמעות קריטית לעתיד העם היהודי. זהו צו דחוף, שכן ייתכן ומדינת ישראל מתקרבת להחלטות כאלה (**יחזקאל דרור, "שאלה לעם היהודי"**, אתר "הארץ", 7.10.2007). © כל הזכויות שמורות לעיתון "הארץ" בע"מ

- הסבירו את עמדתו של יחזקאל דרור. המסכימים אתם לדעתו?

"שאלה לישראלים בלבד"....

.. "העדר גוף שמוסמך לדבר בשם יהודי התפוצות אינו מקרי: דרור מתעלם מכך שאחד מהישגיה של הצינונות הייתה יצירתה - לראשונה זה אלפיים שנה - של פרהסיה יהודית, וזו מתגלמת במדינת ישראל. כל השאר הם ארגונים, אישים ומוסדות חשובים, אך הם נעדרים את הלגיטימיות של ריבונות ממלכתית. עניין אחר, שאי אפשר להתעלם ממנו, הוא העובדה שהענקת מעמד של הכרעה בענייני ישראל ליהודי התפוצות תעודד את הטענות בדבר נאמנות כפולה. מסיבה זו, ארגונים יהודיים רבים, כולל כאלה שתומכים בישראל, יסרבו ליטול חלק בתהליך זה, שכן חבריהם רואים את עצמם, ובצדק, אזרחים נאמנים של ארצותיהם. ככאלה הם מפעילים את זכותם להשפיע על ממשלותיהם לאמץ מדיניות פרו-ישראלית: אך בין מאמץ זה - של הלובי (שדולה) היהודי בארה"ב, למשל - ובין נטילת חלק בהכרעות מדיניות של מדינת ישראל, קיים מרחק רב. (שלמה אבינרי **"שאלה לישראלים בלבד"....**"הארץ", 14.10.2007) © כל הזכויות שמורות לעיתון "הארץ" בע"מ

- הסבירו את עמדתו של שלמה אבינרי המסכימים אתם לדעתו?

מהו היחס המצוי והראוי בין מדינת ישראל לבין יהדות התפוצות? זו הייתה השאלה המרכזית עימה התמודדנו בפרק זה. ישנן גישות שונות בקרב יהדות התפוצות ובקרב אזרחי ישראל ביחס לאופייה של המחויבות ההדדית בין מדינת ישראל לבין יהדות התפוצות.

אולם קימת הסכמה רחבה בקרב האזרחים היהודים ובקרב יהדות התפוצות שמדינת ישראל היא מדינת הלאום של כלל העם היהודי.

תרגול

1. הציגו את תחומי הפעולה של הסוכנות היהודית. והסבירו מה החשיבות של פעולותיה.
2. מדינת ישראל מתגייסת ופורסת לעיתים את חסותה על יהודים במצוקה, שהם אזרחים של מדינות אחרות. וגם אינם מבקשים להיות אזרחיה
א. הסבירו אילו קשיים עשויה התערבות זו לעורר.
ב. כיצד ניתן לנמק את ההתערבות.
3. ערכו סקר בין הורכים, חבריכם, ושאלו:
א. האם אתם מכירים יהודים החיים מחוץ למדינת ישראל?
ב. האם גורלם של היהודים החיים מחוץ למדינת ישראל מעניין אתכם?
ג. האם צריכה מדינת ישראל להשקיע משאבים, גם על חשבון אזרחיה, לטובת היהודים החיים מחוץ למדינת ישראל?
ד. מהן המסקנות העולות מהסקר שביצעתם?
4. קראו את הקטע של אמנון רובינשטיין וצינו את הדמיון בין יחסן של מדינות אירופה לפזורה שלהן לבין יחסה של מדינת ישראל ליהודי התפוצות.
"... היחסים המיוחדים בין מדינות הלאום לבני-הלאום שלהן, שאינם אזרחיהן, מעסיקים יותר ויותר את הקהילה האירופית ואת החברות החדשות בה. מיעוטים לאומיים זוכים בדרך כלל להגנה במסגרת אמנות בינלאומיות או הסכמים בילטרליים בין מדינות;⁴ ועם זאת, מעמדם של המיעוטים נידון לאחרונה גם כעניין משפטי פנימי במדינות המוצא שלהם. תשע מדינות אירופיות - אוסטריה, הונגריה, בולגריה, יוון, איטליה, סלובקיה, סלובניה, רוסיה ורומניה - חוקקו חוקים אשר נותנים תוקף משפטי ליחסים בינן ובין בני-הלאום שלהן החיים מחוץ לגבולותיהן. סעיף 108 לחוקה היוונית למשל קובע שהמדינה "תדאג ליוונים החיים בחוץ לארץ ותטפח את קשריהם עם המולדת". ברוח זו מנסה כעת יוון לקדם יזמה למתן אזרחות כפולה לאלבנים ממוצא יווני - קבוצה אתנית המונה כשלוש מאות אלף איש - והיא מנהלת מגעים בעניין עם הממשלה האלבנית ועם גורמים אחרים בקהילה האירופית." (אמנון רובינשטיין, ישראל ומדינות הלאום החדשות, מתוך האתר של אמנון רובינשטיין הרצאה שנשא במרכז שלם, 24 במרץ 2003).
באדיבות פרופ' אמנון רובינשטיין
5. לפניכם תמונות שצולמו בבתי כנסת שונים המשקפים זרמים יהודיים שונים (אורתודוקסי, רפורמי)

השוו בין בתי הכנסת לפי התמונות. האם בתי הכנסת מבטאים את מה שלמדתם על הזרמים?

בית כנסת אורתודוקסי במוסקבה

©לע"מ הצלם אבי אוחיון

©בית כנסת רפורמי בפורטלנד אורגון צילום ז'קלין אגם

6. קראו את הקטע ובצעו את המשימה:

יו"ר הארגון "ירושלים אחת", השר לשעבר נתן שרנסקי, אמר שבכוונתם לשתף את יהדות העולם במאבק. "בענייני ביטחון נטו" הוא אמר, "אני מקבל את זה שמי שלא גר כאן לא צריך להתערב, ושכדי לקבל זכויות, צריך גם לשאת בחובות. אבל לומר את זה לגבי ירושלים זה במקרה הטוב בורות לאומית. הקשר לירושלים והכמיהה לירושלים זה הדבר שמאחד יהודים מדור לדור, זה בסיס ליהודים דתיים ואלה שפחות דתיים". (ארגונים יהודים בארה"ב לאולמרט: אין לממשלה זכות לדון בעתיד ירושלים מאת אנשיל פפר 29/11/07 הארץ © כל הזכויות שמורות לעיתון "הארץ" בע"מ)

במהלך המשא ומתן בין מדינת ישראל לבין הרשות הפלסטינית עלתה הסוגיה של ירושלים על סדר היום. נציגי הרשות הפלסטינאית דרשו את העברתה של מזרח ירושלים לידיהם.

לו אתם יועצי ראש הממשלה, האם תציעו לראש הממשלה לשאול, לפני קבלת החלטה, לדעתם של יהודי התפוצות בסוגיה, או שהסוגיה רלבנטית רק לאזרחי ישראל. שימו לב: השאלה אינה מה דעתכם בסוגיה, אלא מה דעתכם על שיתופם של יהודי התפוצות בסוגיה.

כדי לנסח את ההצעה שלכם לראש הממשלה: צפו בסרטון של דלה פרגולה על סוגית המעורבות של יהודי התפוצות באתר של תמיד אזרחות, קראו שוב את הפרק, את המאמרים של פרופ' דרור ופרופ' אבינרי.

העשרה

David Singer, **American Jewish Year Book 1997**, vol. 97, New York
the American Jewish Committee, 1997

1. אביאלי-טביבאן, קציעה "מסעות בזמן: בונים מדינה במזרח התיכון", 2009, מטח
2. גל אלון [היחסים בין ישראל ליהדות ארה"ב בפרספקטיבה הישראלית](http://web.bgu.ac.il/NR/rdonlyres/9901A5E0-72F0-45E3-8BB4-2253D2155F47/88796/2.pdf),
<http://web.bgu.ac.il/NR/rdonlyres/9901A5E0-72F0-45E3-8BB4-2253D2155F47/88796/2.pdf>
3. דלה-פרגולה, סרג'ו [דמוגרפיה יהודית עובדות, סיכויים, אתגרים](#) | המכון לתכנון מדיניות העם היהודי 2003
4. דלה-פרגולה, סרג'ו דמוגרפיה ועמיות יהודית, בתוך: עמיות יהודית - מתווה מעשי להוראה ולמידה, בית הספר הבינלאומי ללימודי העם היהודי - בית התפוצות.
5. ורהפטיג זרח, "חוקה לישראל דת ומדינה ירושלים הוצאת "מסילות תשמ"ח.
6. שמלה אלית, פעילות 'המוסד' בארצות המגרב בין השנים 1955-1961, עבודת דוקטוראט, אוניברסיטת חיפה, 2007
7. שפר גבי פרק ד' [ישראל והתפוצה היהודית- מנקודת מבט השוואתית כלל-עולמית](#) בתוך תחום התוכן של לימודי העם היהודי בימינו בית התפוצות
8. שפר גבי, רוט-טולדנו הדס על מרכזיותה של מדינת ישראל בעם היהודי, מכון ון ליר בירושלים; הקיבוץ המאוחד, 2006
9. שפרמן קרין תמר, "החברה הישראלית חברת מהגרים", המכון הישראלי לדמוקרטיה 2008.

